

jonka yllä oleva tilasto sille todellisuudessa antaa.

Ohessa julkaistaan tämänhetkinen työversio lukion filosofian ja et:n opetus suunnitelman perusteista. Perusasteen opetus suunnitelman perusteita ohessa ei ole niiden suuremman pituuden vuoksi. Myös ne löytyvät kuitenkin Feton internet-sivuilta, osoitteesta: www.feto.fi

Koko perusasteen ja lukion opetus suunnitelmatyö tuoreimpine yleisen osan hahmotelmineen on esillä Opetushallituksen internetsivuilla, osoitteessa: www.oph.fi

Opetushallitus ja ops-työryhmät toimivat palautetta ja keskustelua opetus suunnitelmista. Palautetta voi lähettää esimerkiksi ylitarkastaja Pekka Elolle (pekka.elo@oph.fi) tai tämän kirjoittajalle (tuukka.tomperi@uta.fi). Myös *niin & näin* -lehti julkaisee mielellään puheenvuoroja, keskustelua ja lukijakommentteja filosofian ja elämäntutkimustiedon opetuksen kehittämisestä. Puheenvuoroiksi tarkoitettuja kommentteja voi lähettää toimitukselle.

Viitteet

1. Barrett, David & Johnson, T. 2002. Annual Statistical Table on Global Mission: 2002. International Bulletin on Missionary Research Vol. 26, No. 1, January 2002, 22-23.
2. Vuoden 2001 tilasto: Uskonnotomat 659,797 (12,9%), Evlut. 4408,381 (84,9%), Ortodoksit 55692 Jehovan Todistajat 18596, Katolinen Kirkko Suomessa 6793, Adventistit yhteensä 4409, Baptistit yhteensä 2291, Juutalaiset yhteensä 1158, Metodistit yhteensä 1267, Muslimeja yhteensä 1074, Suomen Bahá'í Yhdyskunta 472, Krishna-liike 37, Buddhalaisia 8. (Lähde <http://www.abo.fi/~tmartika/suomiuskonto/tutkimustilastoja.html>).

Lukion opetus suunnitelman perusteet

(työversiot, tilanne 20.8. 2002)

22 § Elämäntutkimustieto

Elämäntutkimustiedon perusta on monitieteinen. Filosofian ohella se hyödyntää niin ihmis-, yhteiskunta- kuin kulttuuritieteitäkin. Elämäntutkimustiedossa ihmisiä pidetään luonnollisina, tajunnallisina ja kulttuurisina olentoina, jotka kokevat ja tuottavat merkityksiä keskinäisessä kanssakäymisessään. Katsoukset, inhimilliset käytännöt ja näitä koskevat merkitykset ovat yksilöiden, yhteisöjen ja traditoiden vuorovaikutuksen tulosta.

Elämäntutkimustiedon opetus rakentuu myönteiselle ihmiskäsitteelle, joka korostaa ihmisten mahdollisuutta elää vapaina ja keskenään tasavertaisina, aktiivisina ja tavoitteellisina. Käsitys painottaa myös ihmisten järkipäisestä kykyä tutkia maailmaansa ja laajentaa tietämystään sekä yhteisellä toiminnallaan tietoisesti ohjata

elämäänsä. Tästä lähtökohdasta oppiaine tukee opiskelijoiden elämäntutkimuksen ja identiteetin muotoutumista sekä heidän yhteisöllisten hyvän elämän ihanteidensa ja käytäntöjensä hahmottumista.

Länsimainen yhteiskuntamme on nopeasti muuttuva ja elämme aikakaudella, jota määrittävät uudet tiedolliset, eettiset ja emotionaaliset kysymykset niin yksilöllisyyden, ihmissuhteiden, poliittisten yhteisöjen kuin koko maapallon ja sen ekologiankin tasoilla. Toimijoilta vaaditaan entistä kehittyneempiä valmiuksia, jotta he voivat elää ristiriitaisten odotusten keskellä ja silti kasvaa moraalisena ja tiedollisena itsenäisyyteen. Tällaisen elämän ja kasvun tukemiseksi elämäntutkimustieto kartuttaa pohdiskelevasti ja keskustellen opiskelijoiden kulttuurista ja katsoksellisista yleisivistystä, toiminnallista arviointikykyä ja tilannetta, eettisiä valmiuksia ja suvaitsevaisuutta sekä keskustelun, kuuntelun ja itseilmaisun taitoja. Yhteiskunta tarvitsee yksilöitä, jotka kykenevät yhdessä suuntautumaan rakentavasti yhteiskunnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Katsoksellisen arviointikykyyn kehittyminen on avain hyvään elämään sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti.

Opetuksen tavoitteet

Elämäntutkimustiedon opetuksen tavoitteena on, että opiskelijat saavat tukea pyrkimyksilleen

- rakentaa identiteettiään ja elämäntutkimustaan;
- laajentaa katsoksellista ja kulttuurista yleisivistystään;
- kehittää arvostelu-, harkinta ja toimintakykyään;
- sisäistää ihmisoikeuksien, myönteisen monikulttuurisuuden, yhteiskunnallisen ja globaalien oikeudenmukaisuuden sekä kestävä kehityksen periaatteita.

Arviointi

Elämäntutkimustiedossa arvioidaan sisällöllisen tiedon omaksumisen ja katsoksellisen ymmärryksen kehittymisen lisäksi opiskelijan valmiutta tarkastella sekä ilmaista katsoksellisia aiheita monipuolisesti, taitavasti ja luovasti. Katsokselliset kysymykset ovat usein henkilökohtaisia, mutta niiden pohdiskelun perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja systemaattisuus. Katsousten, arvostusten ja uskomusten arviointi- ja ilmaisutavoissa arvostetaan suvaitsevaisuutta, eri näkökulmien ja toisten katsomustapojen huomioimista.

Pakolliset kurssit

ET 1. Hyvä elämä

Kurssilla pohditaan, mitä on hyvä elämä, millaisista aineksista identiteetti ja yksilöllinen elämä koostuvat ja millaiset mahdollisuudet ihmisillä on tavoitella hyvää elämää.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- kasvattaa kykyään sitoutua valitsemiinsä moraalisiin periaatteisiin ja haluaan toimia arvostustensa mukaisesti
- kasvattaa valmiuttaan ja haluaan välittää ja kantaa vastuuta itsestään, toisista ihmisistä, yhteiskunnasta ja luonnosta
- kehittää kykyään nähdä kokonaisuuksia yhä monimuotoisemmaksi käyvässä maailmassa ja näin vahvistaa kykyään muodostaa omaa identiteettiään ja elämäntutkimustaan
- kehittää taitojaan kyseenalaistaa ja arvioida arvostuksia, uskomuksia ja elämäntutkimuksia koskevia väitteitä
- kehittää taitojaan ilmaista identiteettiään ja elämäntutkimustaan sekä niihin liittyviä näkemyksiään ja tuntemuksiaan suvaitsevaisesti, johdonmukaisesti ja luovasti.

Keskeiset sisällöt

- peruskäsitteet: elämäntutkimus, elämäntutkimustieto, hyvä elämä, minus, identiteetti.
- ihmisen perustarpeita ja hyvän elämän ehtoja selvittävät mallit
- ihmisen yksilöllisen olemassaolon peruskysymykset: vapaa tahto ja valinnat, minuuden kokemus, syntyminen ja kuolema, optimismi, pessimismi ja realismi
- hyvä elämä: maallisia ja uskonnollisia hyvän elämän malleja
- elämäntutkimuksen keinot: yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäntutkimukseensa ja perimään sekä taloudellisen ja sosiaalisen taustan merkitys
- identiteetin muodostaminen ihmisen elämänsä aikana sekä eettiset valinnat eri elämäntilanteissa
- yksilöllinen elämä ennen sekä nykyisessä monien mahdollisuuksien

Yhteiskunnassa

- käsitteitä hyveistä ja paheista ennen ja nyt sekä niiden suhteesta elämäntapoihin ja totuttuuksiin

ET 2. Maailmankuva

Kurssilla pohditaan maailmankuvan muodostumista ja maailmankuvien eroja. Kurssilla perehdytään maailman käsitteellistämiseen muotoihin sekä tiedon ja eri yhteisöllisten instituutioiden merkitykseen siinä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- oppii tuntemaan historiallisesti merkittäviä ja nykyajassa vaikuttavia maailmankuvia sekä kasvattaa tietämystään niiden perustalla olevista uskomusjärjestelmistä
- oppii kysymään ja arvioimaan väitteiden ja uskomusjärjestelmien perusteluja
- kehittää ymmärrystään eri instituutioiden merkityksestä maailmankuvan muokkaajina ja välittäjinä
- jäsentää omaa maailmankuvaansa samalla pitäen sen avoimena mielekkäälle keskustelulle

Keskeiset sisällöt

- maailmankuvan, maailmankatsouksen ja elämäntutkimuksen käsitteet ja niiden keskinäinen suhde
- maailmankuvan osa-alueet ja ydinkysymykset: käsitteitä ihmisestä, yhteiskunnasta, kulttuurista ja luonnosta sekä todellisuuden rakenteesta
- maalliset ja uskonnolliset katsoukset maailmankuvan perustana: tieteiden, näennäistieteiden ja uskontojen rajankäynti
- media, koulu ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina
- länsimaisen maailmankuvan murrokset ja mullistajat
- kokemusten, arkkikäytysten ja uskomusten synty ja tiedollinen luotettavuus
- maailmankuvien ja tiedon lähteiden järkipääinen arviointi

ET 3. Yksilö ja yhteisö

Kurssilla pohditaan yksilöä, yhteisöllisyyttä, yhteiskuntaa ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. Kurssilla perehdytään oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumiseen.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- ymmärtää yhteisöllisyyden merkityksen ihmisyydelle ja yksilölliselle identiteetille
- oppii kriittisesti tarkastelemaan omaa asemaansa yksilönä yhteisössä ja yhteiskunnassa, kansalaisena valtiossa ja kuluttajana talousjärjestelmässä
- oppii arvioimaan yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden toimintaa osana yhteiskunnallista vallankäyttöä
- oppii arvioimaan poliittisia keinoja ja päämääriä sekä kasvattaa kykyään ja haluaan rakentamaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- ymmärtää ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeudenmukaisuuden merkityksen hyvän yhteiskunnan ja tulevaisuuden kannalta.

Keskeiset sisällöt

- ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys
- vallan käsite, vallan muodot ja valtasuhteet
- teorioita yhteiskunnan rakenteesta sekä muutoksesta
- hyvän kansalaisen kriteerit suomalaisena, eurooppalaisena ja maailmankansalaisena
- ihmisoikeudet ja niiden historia
- poliittiset ihanteet, ideologiat ja utopiat
- oikeudenmukaisuus yhteiskunnallisena, maailmanlaajuisena ja ekologisenä kysymyksenä
- erilaiset vaikutuskeinot ja demokratian muodot
- kulutusyhteiskunta ja yksilön rooli kuluttajana

Syventävät kurssit

ET 4. Kulttuuriperintö ja identiteetti

Kurssilla pohditaan kulttuurisuutta ihmisen lajioinaisuutena sekä kulttuuriperintöä hyvän elämän lähtökohdaksi ja hyvän elämän mittana, ja toisaalta jatkuvasti kehittyvänä ja muuttavana ilmiönä. Kurssilla perehdytään sekä maailman että suomalaisen nyky-yhteiskuntamme monikulttuurisuuteen.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- oppii tuntemaan kulttuurin merkityksiin perustavana inhimillisenä luomuksena
- tutustuu erilaisiin kulttuuriperintöihin ja niihin liittyviin elämäntapoihin
- kehittää kykyään arvioida ihmisten ajatuksia ja tekoja suhteessa heidän omiin arvostuksiinsa ja uskomusjärjestelmiinsä
- oppii suvaitsevaisuutta erilaisia elämäntavomerkityksellisiä ratkaisuja ja identiteettivalintoja kohtaan
- perehtyy suomalaisen identiteetin ilmenemismuotoihin
- ymmärtää rasmin, muokalaisvihan ja syrjinnän ihmisoikeusolotuvuuden.

Keskeiset sisällöt

- kulttuurin käsite: valta-, vasta-, osa-, ala- ja korkeakulttuuri
- kulttuurin merkitys ennen ja nyt, kyläkulttuureista globalisaatioon
- identiteetti, etnisyyden ja kulttuuriperintö
- suomalaisen ja länsimaisen kulttuurin ominaispiirteet ja nykyinen merkitys
- kulttuurit ja sivilisaatiot ja niiden vuorovaikutus
- elämä monikulttuurisessa yhteiskunnassa
- etnosentrisyys sekä rasmin ja suvaitsevaisuuden historia
- etninen ja kulttuurinen moninaisuus Suomessa ja maailmassa

ET 5. Maailman selittäminen katsomusperinteissä

Kurssilla pohditaan erilaisia tapoja selittää maailmaa myyttisissä, uskonnollisissa ja katsomuksellisissa perinteissä. Kurssilla perehdytään erilaisten katsomusten syntyyn, historiaan ja tutkimukseen.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- kehittää herkkyyttä arvioida arvostuksissa ja uskomusjärjestelmissä esiintyviä eroja ja yhtäläisyyksiä
- kehittää taitojaan kyseenalaistaa ja arvioida arvostuksia, uskomuksia ja elämäntavomerkityksiä koskevia väitteitä
- oppii tuntemaan eri kulttuureissa vaikuttavia ja tärkeinä pidettyjä arvostuksia, uskomusjärjestelmiä ja elämäntavomerkityksellisiä ratkaisuja sekä kasvattaa tietämystään niiden taustoista sekä niiden välittymisestä nykyaikassa
- ymmärtää myyttien ja uskonnollisten käsitysten historiallisen synnyn ja nykyisen merkityksen maailman ilmiöiden selittäjinä
- oppii hahmottamaan maailman selittämistä eurooppalaisessa kulttuuriperinnössä.

Keskeiset sisällöt

- maailman myyttinen selittäminen ennen ja nyt
- uskonnon ja uskonnollisuuden olemus
- uskontokriittikki: sosiologinen, moraalinen, antropologinen, psykologinen
- ateismi ja agnostismi
- maallisen humanismin ja vapaa-ajattelun historia ja nykypäivä
- humanismi ja kristinuskon länsimaiden katsomuksellisuudet perusvirtauksina

23 § Filosofia

Filosofinen ajattelu käsittelee koko todellisuutta, sen monimuotoista hahmottamista sekä toimintaa siinä. Filosofian erityisluonne on sen tavassa jäsentää ongelmia käsitteellisesti, järjestyksessä ja keskustellen. Filosofian opiskelu lukiossa tukee opiskelijoiden yksilöllistä kehitystä ja edistää yleisiä oppimisen ja ajattelun valmiuksia, joita

tarvitaan muuttavassa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa. Filosofiaa opiskeltavat tiedolliset kokonaisuudet ovat välttämättömiä kulttuuriperinnön ja nykykulttuurin ymmärtämiseksi.

Filosofian käytännön merkitys perustuu siihen, että opiskelija oppii jäsentämään käsitteellisesti arvoja, normeja ja merkityksiä koskevia kysymyksiä. Filosofian opiskelu auttaa näkemään, mitä merkitystä erilaisilla tiedoilla ja taidoilla on yksilölle ja yhteiskunnalle. Tietojen ja taitojen erikoistumisen vastapainona filosofian opiskelu opettaa hahmottamaan laajempia käsitteellisiä kokonaisuuksia ja yhteyksiä. Se auttaa näkemään, miten eri tieteenalojen ja ajatteluperinteiden käsitykset todellisuudesta, arvoista ja normeista voivat muodostaa keskenään johdonmukaisia kokonaisuuksia, tai olla keskenään ristiriidassa. Filosofia kehittää arvostelukykä.

Filosofian opetuksen keskeinen tavoite on edistää luovan ja itseenäisen ajattelun kehitystä. Filosofiasa annetaan runsaasti tilaa opiskelijoiden yksilöllisten näkemysten muodostamiselle. Kun opiskelijat paneutuvat filosofian peruskysymyksiin, joihin ei ole yksinkertaisia ratkaisuja, he oppivat muodostamaan ja perustelevaan omia näkemyksiään, sekä samalla kunnioittamaan toisenlaisia perusteluja näkemyksiä. Mutkikkaiden kysymysten pohdintu ryhmässä kasvattaa opiskelijoissa kykyä luottaa omiin yksilöllisiin mahdolluuksiinsa selvittää vaikeita ongelmia. Kaikkiaan filosofian opiskelu tukee oppilaiden kasvua aktiiviseksi, vastuulliseksi ja suvaitsevaisiksi kansalaisiksi.

Opetuksen tavoitteet

Lukion filosofian opetuksen tavoite on, että opiskelija

- osaa hahmottaa filosofisia ongelmia ja niiden erilaisia mahdollisia ratkaisuja;
- osaa jäsentää puhetta ja tekstiä käsitteellisesti, sekä tunnistaa väitteitä ja niiden perustelut;
- ymmärtää erilaisten filosofisten käsitysten perustelut, sekä pystyy keskustelemaan niistä johdonmukaisesti ja järjestyksessä;
- hallitsee yleisivistävät perustiedot sekä filosofian historiasta että nykysuuntauksista, ja osaa suhteuttaa niitä kulttuurin ilmiöihin.

Pakollinen kurssi

FI 1. Johdatus filosofiseen ajatteluun

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- hahmottaa filosofisia ongelmia ja niiden erilaisia mahdollisia ratkaisuja. Kokoava kysymys on, miten filosofiaa käsitteellistetään todellisuutta, tietämistä, toimintaa ja arvoja.
- tunnistaa erilaisia, sekä tieteellisiä että arkisia käsityksiä todellisuudesta, sen tietämisestä ja siinä toimimisesta
- hahmottaa kuvailevien ja normatiivisten väitteiden eroja, ja osaa perustella käsityksiä hyvästä ja oikeasta.

Keskeiset sisällöt

- mitä filosofia on, filosofisten kysymysten luonne ja niiden suhde käytännöllisiin, tieteellisiin ja uskonnollisiin kysymyksiin, filosofian osa-alueet
- todellisuuden luonnetta koskevia filosofisia peruskäsityksiä: hengen ja aineen suhde, vapaus ja välttämättömyys
- tietämistä koskevia filosofisia peruskäsityksiä ja niiden suhde tieteellisiin ja arkisiin näkökulmiin: käsitteellisen ja kokemuksen suhde, totuus ja perustelu
- yhteiskunta ja ihmisen toiminta: oikeudenmukaisuus ja vapaus, instituutit ja normit toiminnan ohjain
- arvot, toimintaa ja elämää ohjaavien arvojen luonne: moraalisten arvojen suhde muihin arvoihin, hyvän ja onnellisuuden käsitteet

Syventävät kurssit

FI 2. Filosofinen etiikka

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- perehtyy filosofisen etiikan tärkeimpiin ongelmiin, käsitteisiin ja teorioihin
- osaa arvioida elämää ja toimintaa moraalista näkökulmista, sekä perustella arvioitaan etiikan käsittein
- kykenee jäsentämään omia ratkaisujaan ja perusteitaan filosofisen etiikan välinein
- oppii erittelevään suvaitsevaisuutta niin itseä kuin toisia kohtaan.

Keskeiset sisällöt

- morali ja sitä pohtiva etiikka
- moraalisia arvoja ja normeja koskevien vakaumusten erilaiset perustat, moraliin suhde oikeuteen ja uskantaan, järjen ja tunteiden asema moraalissa vakaumuksissa
- moraalisten arvojen ja normien objektiivisuus ja subjektiivisuus
- kysymys eettisten perusteiden tiedollisuudesta ja eettisten totuuksien mahdollisuudesta
- klassisen hyve-etiikan perusteet sekä modernin seuraus- ja velvollisuusetiikan perusteet
- filosofia ja kysymys hyvästä elämästä
- ympäristöetiikan peruskysymyksiä

FI 3. Tiedon ja tieteen filosofia

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- hahmottaa selkeästi tiedon ja tietämisen luonnetta
- arvioi kriittisesti tieteellisiä, ja muita todellisuuskuvia
- oppii tieto- ja tietenteorian keskeisiä käsitteitä ja osaa soveltaa niitä käytännössä
- oppii erittelevään ja arvioimaan kriittisesti tietämisen erilaisia rooleja yhteiskunnassa ja kulttuurissa.

Keskeiset sisällöt

- käytännöllisen ja tieteellisen tietämisen eroja ja yhtäläisyyksiä, tieteellinen naturalismi ja antinaturalismi
- tietäminen ja ymmärtäminen, tietäminen luonnontieteissä ja ihmis-tieteissä
- empiirinen tietäminen ja teoreettinen tietäminen
- totuuden luonne ja totuusteoriat
- tiedon oikeuttaminen ja sitä koskevat näkemykset
- tieteellisen tutkimuksen luonteesta
- päättyä koskevia perusasioita
- tiedon mahdollisuudesta ja sen rajoista

FI 4. Yhteiskunnan ja kulttuurin filosofia

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija:

- jäsentää käsitteellisesti yhteiskunnan toimintaa ja kulttuurista ympäristöään, sekä kyseenalaistaa niitä
- oppii hahmottamaan itsensä yhteiskunnallisen toimijan ja poliittisen osallistujan rooleissa
- jäsentää itseään erilaisten kulttuuristen merkitysten kannalta.

Keskeiset sisällöt

- yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja sitä koskevia teorioita, yksilöllisyys suhteessa yhteisöön ja sen velvoitteisiin
- yhteiskunnan keskeisiä osa-alueita, kuten taloutta, politiikkaa, hallintoa ja oikeutta koskevia filosofisia näkemyksiä ja teorioita
- moderni ja postmoderni kulttuuria kuvaavina käsitteinä
- monikulttuurisuus ja identiteetti, erilaisuuden kohtaamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä
- globalisaation filosofisia ja eettisiä kysymyksiä
- tekniikan filosofisia ja eettisiä kysymyksiä